

Asiantuntijalausunto

HE 127/2024 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveystalvetuista annetun lain muuttamisesta

Sointu Senioripalvelujen lausunto keskittyy lain toimeenpanoon ja palveluntuottajan toimintaedellytyksiin, henkilöstön tunnistamiin vaikutuksiin asiakkaiden hyvinvointiin ja palvelun laatuun, mikäli mitoitusta lasketaan.

Lain toimeenpano ja palveluntuottajan toimintaedellytykset

Vanhuspalvelulakiin on kirjattu menetelmä, jolla järjestäjä arvioi palveluihin hakeutuvan toimintakykyä (RAI – mittaristo).

Hyvinvointialue (palvelujen järjestäjä) asettaa raja-arvot (kriteerit) joilla ratkaistaan vanhan ihmisen oikeus saada palvelua.

Järjestäjä on tiukentanut asukkaaksi pääsyn kriteereitä. Nyt uuden asukkaan toimintakyky on vähäinen. Asumisajat ovat lyhentyneet muutaman päivän tai viikon mittaisiksi.

Viranomaisvalvonta päättää palveluntuottajan toimilupaan mitoituksen asukkaiden terveydentilan ja toimintakyvyn mukaan.

Palveluntuottaja arvioi asumisen aikana ihmisen toimintakykyä. Arviointi tehdään aina voimnin muuttuessa ja vähintään 6 kk:n välein.

Palveluprosessin hallinnasta puuttuu rakenne, jonka kautta palveluntuottajan omavalvonnassa havaitsemaan ihmisten hoidon tarpeen kasvuun ei voida vasta. Palveluntuottajan toimintaedellytyksiä rajoittaa ostopalvelusopimuksen (hva) ehdot ja viranomaisen myöntämä toimilupa.

Lähtökohtana on ihmisten palvelutarpeeseen vastaaminen. Palveluntuottaja kohtaa **ristiriitaiset vaatimukset** sekä lainsäätäjän, palvelujen järjestäjän ja lupaviranomaisen taholta.

Ihmisen palvelutarpeen muuttuessa palvelusopimus rajaa mahdollisuutta vastata kasvaneeseen hoidon tarpeeseen lisäämällä työntekijöitä.

Esimerkiksi Pirkanmaalla palvelujen järjestäjän ympärivuorokautisen palveluasumisen hankinnassa hinnoittelu on tarjouspyynnössä sidottu kattohintaan. Oletuksena on, että palvelut toteutetaan nykyistä lainsäädäntöä alemmalla mitoituksella (0,6). Sopimuskauden aikaiset hinnanmuutokset on sidottu tilaajan tekemään kattohintojen arviointiin.

Tilaaaja arvioi kattohintoja vähintään kerran vuodessa. Arvioinnin yhteydessä tilaaaja tarkastelee kattohintojen tasoa suhteessa yleiseen kustannuskehitykseen ja palveluun liittyvien henkilöstökulujen kehitykseen. **Tilaaaja harkitsee** hyvinvointialueen taloustilanteen huomioiden kattohinnan korotusta vähintään silloin, kun kustannusten nousu kuluvaan vuoteen aikana on yli 2 %. **Korotus ei välttämättä täydellisesti vastaa arvioitua kustannusten nousuprosenttia. Oikeus kattohinnan korottamiseen on vain tilaajalla.** Näin ollen tilaaja sulkee pois palveluntuottajan mahdollisuuden korottaa mitoitusta, tilanteessa, jossa toimintayksikön asiakkaiden toimintakyky on sopimuskauden aikana muuttunut ja palvelutarve kasvanut.

Pirkanmaalla juuri päättyneen ympärivuorokautisen palveluasumisen hankinnan aikana palveluntuottajat kysyivät hankintayksiköltä ohjaako tilaaja (hva) ympärivuorokautiseen asumispalveluun 0,6 mitoituksella hoidettavia asiakkaita. Vastaus oli seuraava:

*"Tilaaaja on huomionut kattohinnan asettamisessa yleisen kustannuskehityksen ja ajankohtaiset palvelutuotantoon vaikuttavat hallituksen suunnitelmat lainsäädäntömuutoksista. Palvelua tulee tuottaa palvelua koskevan ajankohtaisen lainsäädännön ja valvovien viranomaisten asettamien yksikkökohtaisten mitoitusten mukaisesti. Palveluntuottajan tulee ottaa vastaan Tilaaajan osoittamat asiakkaat, palveluntuottaja ei voi valita asiakkaita. **Tilaaaja ei ota kantaa valvovan viranomaisen asettamaan mitoitusvaatimukseen.**"*

Viranomaisvalvonta (avi) päättää toimiluvan myöntämisestä ja siinä yhteydessä määrittää toimintayksikölle henkilökuntamitoituksen. Lupaviranomainen arvioi mitoitusta ihmisen toimintakyvyn ja hoitoisuuden perusteella. Hyvinvointialue (järjestäjä) ja lupaviranomainen ovat kaksi viranomaista, jotka yhdessä määrittelevät palveluntuottajan toimintaedellytykset. Palveluntuottajan kohtuuton riski aiheutuu siitä, että viranomaiset toimivat keskenään eri lähtökohdista.

Viranomaisvalvonta tapahtuu harvakseltaan. Ympärivuorokautisen palveluasumisessa palvelussa asukkaiden asumisaika on yhä lyhyempi ja asiakkaiden vaihtuessa palvelutarve toimintayksiköissä voi muuttua lyhyessäkin ajassa. Nykyisin jopa puolet asumispalveluyksikön asukkaista saattaa vaihtua puolen vuoden aikana.

Sointu Senioripalvelujen henkilöstön tunnistamia vaikutuksia asiakkaalle, jos mitoitusta laskee

Vanhuspalvelulaissa on kirjattuna, että pitkäaikaista hoitoa ja huolenpitoa turvaavat sosiaali- ja terveystoimet on toteutettava niin, että iäkäs henkilö voi kokea elämänsä turvalliseksi, merkitykselliseksi ja arvokkaaksi ja että hän voi ylläpitää sosiaalista vuorovaikutusta sekä osallistua mielekkääseen, hyvinvointia, terveyttä ja toimintakykyä edistävään ja ylläpitävään toimintaan.

Miten lakimuutosehdotus mahdollistaa asumispalvelujen perustehtävän toteutumisen? Onko asumispalveluissa tavoitteena vanhan ihmisen loppuelämän koti vai lyhyt vaihe elämässä? Missä elämänvaiheessa muuton tulisi tapahtua, jotta asumispalvelu ei muuttuisi pelkäksi sairautenhoidoksi tai saattohoidoksi? Muuttaessaan elämänsä hoivakotiin ihminen joutuu luopumaan tutusta ympäristöstä ja elämänpiiristä terveydentilan ja toimintakyvyn sitä vaatiessa.

Sointu Senioripalvelujen henkilöstöltä kysyttiin lausuntoa varten, miten he kokevat mahdollisen mitoituksen laskemisen vaikuttavan asukkaiden saamaan hoivaan ja huolenpitoon. Hoitajien näkemykset vahvistavat hallituksen esitykseen kohdassa 4.2.5. kirjattuja arvioita vaikutuksista asukkaisiin ja palvelujen laatuun. Hallituksen kirjauksessa on arvioitu vähimmäismitoituksen 0,6 riittävän asukkaiden perustarpeiden toteuttamiseen, mutta vähimmäismitoituksen laskulla 0,6:een todennäköisesti olisi eniten vaikutusta iäkkään henkilön mahdollisuuksiin saada toimintakykyä ylläpitävään ja sosiaalista kanssakäymistä edistävään toimintaa.

Työntekijöillä on huoli siitä voimmeko tarjota vanhoille ihmisille arvokkaan vanhuuden. On mahdollista, että asukkaiden yksinäisyyden ja ahdistuksen yleistyessä palvelutarve entisestään lisääntyy, hoitoisuus kasvaa ja kustannukset nousevat.

Työntekijä 1.

*" Siinä tapauksessa (mitoituksen laskiessa) **arvokas vanhuus on pelkkä unelma.** "*

Arvokkaaseen vanhuuteen liittyy arvostava elämän loppuvaiheen hoito ja kuolema.

Työntekijä 2.

"Asukkaat tulevat entistä huonompikuntoisina asumaan ja saattohoitoja tehdään todella paljon. Mitoituksen laskiessa, ei tämä riitä laadukkaan saattohoidon toteuttamiseen. "

Työntekijä 3.

*"**Riski virheille kasvaa** suuresti, sekä paineet hoitajille, jolloin **mt-sairaslomat yleistyvät**. Lisäksi **asukkaiden sosiaalisuutta edistävälle toiminnalle ei jäisi aikaa**. Hoitajien kiireen vuoksi myös muistisairaat asiakkaat ahdistuvat. Asukkaat tulevat ympärivuorokautiseen hoitoon jatkuvasti huonokuntoisimpina, sillä kriteereitä siihen pääsyyn on kiristetty. Näin ollen tuntuu järjettömältä vähentää mitoitus, kun luulisi sen kasvavan asiakkaiden tullessa huonokuntoisempina hoitoon."*

Työntekijä 4.

*"Hoitajat väsyvät ja **asukkaat alkavat voida huonommin**. Pahimmillaan tästä koituu **lisää kustannuksia yhteiskunnalle asukkaiden lisääntyneinä päivystyskäynteinä**.*

Työntekijä 5.

*"**Nykytilanteessa, jossa raportointi, kokoukset, koulutukset ja erilaiset ohjelmat esim. RAI vievät entistä enemmän aikaa hoitohenkilökunnalta**, on toiseen päähän annettava enemmän aikaa ja mitoitus hoitohenkilökunnan ihan asukkaan kanssa tehtävälle työlle.*

Työntekijä 6.

*"**Asukkaan hoidon tarpeiden huomioiminen vähenisi**. Heidän toiveitaan ja tahtoaan ei pystyisi kuulemaan tarpeeksi hyvin. Työstä tulisi "liukuhihna" työtä ja vain välttämätön pystytään tekemään. Ajan antaminen asukkaille vähenisi ja heidän ääntään ei kuultaisi tarpeeksi."*

Jos mitoitusta lasketaan, vaikutuksia vanhustyön työntekijöiden riittävyyteen ja saatavuuteen,

Hallituksen esityksessä ansiokkaasti kuvataan huolta henkilöstön riittävyydestä ja saatavuudesta vanhusväestön kasvaviin palvelutarpeisiin. Esityksessä työntekijöiden määrän vähentäminen ympärivuorokautisessa asumispalvelussa nähdään siten, että olemassa oleva henkilöstö siirtyy suoraviivaisesti täydentämään henkilöstöresurssia muissa vanhusten palveluissa ja tai ratkaisemaan sijaistamisen haasteita.

Esityksessä vähäisille huomioille jää se, miten työntekijät kokevat työnsä muuttuvan työntekijöiden määrän vähentyessä. Miten raskaampi työ vaikuttaa alan houkuttelevuuteen? Alla Sointu Senioripalvelujen työntekijöiden näkemyksiä lakimuutoksen vaikutuksesta alan houkuttelevuuteen tulevaisuudessa.

Työntekijä 7.

*"**Ala ei tälläkään hetkellä ole kovin suosittu**, mutta on kuitenkin saanut jo hieman positiivista imagoa hoitajamitoituksen kehityksen myötä. Työ on rankkaa, niin fyysisesti kun henkisesti, joten vielä mitoitusten pieneneminen ei edesauta alalle hakevia tai alalle jääviä."*

Työntekijä 8.

***Työhyvinvointi on yksi asia, joka on vaikuttamassa alalle tulo- ja pitovoimaan.** Jos työntekijä kokee jatkuvaa stressiä ja kiirettä työssään, on se varmasti omalta osaltaan karkottamassa ihmisiä alalta. Lakimuutoskaavailu ei tuo ihmisiä alalle, päin vastoin karkottaa jo ne loputkin alalla olevat Florencet."*

Työntekijä 9.

*"Ihmiset eivät halua hakeutua alalle, **jossa joutuu tekemään arvojensa vastaista työtä**, kun ei ole aikaa olla asukkaiden kanssa ja tekemään arvokasta työtä."*

Sointu Senioripalvelujen henkilöstön kokemuksia aikaisemmista mitoituksen nostoista

Työntekijä 10.

"Asukkaille ja omaisille on aikaa mitoituksen nousun myötä. Myös sosiaalisen toimintakykyä edistävää toimintaa on kyetty lisäämään tämän myötä inhimilliselle tasolle. Asukkaat ovat rauhallisempia, sillä hoitajien kiire ei valtaa heitä OMASSA KODISSAAN. Asukkaiden turvallisuuden tunne on myös selkeästi lisääntynyt hoitajamitoituksen kasvun myötä, sillä hoitajilla on aikaa pysähtyä. Hoitohenkilökunta on motivoituneempaa järjestämään asukkaille toimintaa ja tarttumaan uusiin haasteisiin, sillä niihin on kyetty järjestämään aikaa."

Kokemuksemme mukaan mahdollisuus kulttuuriseen vanhustyöhön parantaa ikääntyvien hyvinvointia ja elämän laatua. Asukkaat voivat kokea yksinäisyyttä myös asumispalveluissa. Pitkittyvä yksinäisyyden kokemus voi johtaa masennukseen. Masennusta ja yksinäisyyttä voidaan ehkäistä huolehtimalla siitä, että työntekijöillä on aikaa täysipainoisesti kohdata ikäihminen.

Työntekijä 11.

"Hoitoalalla on paljon opiskelijoita ja suuri osa oppimisesta tapahtuu työpaikoilla. Parempi hoitajamitoitus takaa, että opiskelijat saavat parhaan mahdollisen ohjauksen. Näin saadaan turvattua hyvät hoitajat myös tulevaisuuteen."

Lopuksi

- Ristiriitaiset vaatimukset lainsäätäjän, palvelujen järjestäjän ja lupaviranomaisen taholta vaikeuttavat palveluntuottajan toimintaedellytyksiä.
- Asukkaiden palveluntarve; on mahdollista, että asiakkaiden yksinäisyyden ja ahdistuksen yleistyessä palvelutarve entisestään lisääntyy, hoitoisuus kasvaa ja kustannukset nousevat.
- Jos mitoitusta lasketaan, kokevat työntekijät sillä olevan negatiivisia vaikutuksia vanhustyön työntekijöiden riittävyyteen ja saatavuuteen
- Nykymitoituksella työntekijät kokevat työssä viihtymisen ja työn laadun paremmaksi

ASIAANTUNTIJALOUSUNTO

7 (7)

Tiina Raiski,

toimitusjohtaja

Sointu Senioripalvelut, Tampere

21.10.2024